

in praesentia administratorów, lub *in casu* niezachowania wszystkich, *in praesentia* choć jednego, dobra ordynacyi zlustrowali, *statum* dóbr opisali, inwentarze zweryfikowali, a jeśli by starych nie było, nowe spisali; oraz inwentarz fortecy dubieńskiej y archiwum porządnie spisali, prawa possessorów rozeznali, wszystkie dobra y klucze ordynacyi na 5 części równych między adminis. rozdzielili y opisanemi inwentarzami administratorom naszym w possessyą podali. Kommissarska jurydykcyja dnia ostatniego stycznia 1756 r. skończyć się powinna, *idque sub nullitate quorumvis actorum kommissiysi, kommissarzów lub kommissarza*, któryby cokolwiek po terminie y dniu wyżey wyrażonym czynić ważył się.—W czasie licznego zgromadzenia senatorów, dygnitarzów i rycerstwa, zjechawszy 2 marca 1755 r. poseł turecki, wyprawiony do króla i Rplitej z doniesieniem o wstąpieniu na tron nowego sułtana i z ponowieniem sąsiedzkiej przyjaźni, podejmowany był z wszelką okazałością.—Widząc król, że przez czas zaprowadzonej administracyi, żadnej korzyści (*emolumentum*) Rplita nie odnosi, zniósł ją 1758 r., dobra zaś wrócono wspomnionemu ordynatowi z zastrzeżeniem: aby tak je trzymał, jak przed tranzakcyą Kolbuszowską. Sejm 1766 r. przyjąwszy zobowiązanie się donataryuszów ordynacyi, którzy miasto dostarczenia 600 żołnierzy, woleli na ich utrzymanie płacić po 300000 zł. rocznie; wyznaczył kommissarzy zjechać mających na 1 maja r. n. do Dubna, dla wybrania picinędzy we dwóch ratach. Po odpadnięciu Lwowa do Austryi, przeniesione tu zostały kontrakty 1774 r.; przy napływie obywateli, szybko wzniosło się miasto, zwłaszcza

gdy dziedzic Michał ks. Lubomirski, wiele czynił ku wygodzie, bezpieczeństwu i zabawie goszczących. Tyle z sprawy swojej głośny w kraju ostatni ordynat ostrogski Janusz Alex. na Białym Kowlu, Zaslawiu, Smolnach ks. Lubartowicz Sanguszko, złożywszy łaskę N. L., zwykle przemieszkował w Dubnie, gdzie też 13 września 1775 r. życie zakończył.—R. 1777 zaprowadzone zostały jarmarki dwuniedzielne na 23 kwietnia, 20 lipca, 18 paździer., 4 niedzielny zaś wznowiony na 6 stycznia podług kal. rus. W przejeździe na Podole 1781 r., radośnie był tu Stan. August przyjmowany 14 października; wracając też, wstąpił do Dubna 30 listop., gdzie zabawiał się polowaniem wilków i niedźwiedzia przez ogarów ściganego. Wzmiankowany Michał Lubomirski gener. major wojsk kor., otrzymał od króla 1789 r. przywilej na jarmark w dniu ś. Michała zaczynać się, a przez 4 tygodnie trwać mający. Gdy 1794 r. przeniesiono stąd kontrakty do Kijowa, opuścili miasto Grecy, ormiańscy i inni kupcy, zostawując wyłącznie handel w rękę żydów.—Dubno na rozległej równinie leżące, największem i najludniejszym jest miastem na całym Wołyniu, ma ogromny ratusz z kramami, wiele murowanych domów, kościoły: fary, Bernardynów Karmelitek. Zamek przerobiony na mieszkanie dziedziców, zachował narożny bastyon, wjazdną bramę i część otaczającej fossy; podziemne zaś, murowane zabudowania, służące niegdyś dla załogi, obrócone zostały na stajnie, wozownie i różne składy.

Dermań, wieś między Dubnem a Ostrogiem, z klasztorem i opactwem Bazyljanów, hojnie uposażonych. Majętność ta należała pierwotnie do książąt Ostrog-

skich, z tych Konstanty Bazyli Wda kijowski, założył tu około 1585 r. drukarnią cyrylicą, skąd przemawiano do ludu ruskiego; wytłaczano też w niej i polskie księgi. Jeszcze 1603 r. wyszło tu dzieło w ruskim narzeczu pod tytułem: *Oktoich*; czyli i później prassy drukarskie były czynne, nie wiadomo. Wspomniony książę, uczynił manasterowi dermańskiemu dar z wielu rękopismów, o bogobojności zaś jego, świadczy Niesiecki: „żeby podczas modlitwy nie miał rozerwania myśli, w cerkwiach w dobrach swoich kędy pospolicie rezydował, takie ławki z mosiądzu złocistego miewał, że wysokie były na 4 łokcie, szerokie na 2, z okienkami na trzy strony, tak, że się tam od ludzi mógł utaić“.

Międzyrzecz Ostrogski, po rusku *Meżyrycz*, przy ujściu Zbyteńki do Wilii. W przeszłych wiekach miejsce to musiało być jedno z warowniejszych; pozostała znaczna część wyniosłych wałów, zabytkiem jest dawnych naszych twierdz przeciw licznym najazdom tatarskim, a później kozackim. W obrębie wałów mieści się kilkanaście lichych drewnianych domów żydowskich i obszerne zabudowania klasz. Franciszkanów (*conventus Mederecensis ordinis etc.*) w kształcie twierdzy. Janusz ostatni z ks. Ostrogskich kaszt. krak., zbudował 1606 r. okazały kościół z ciosu o pieciu kopułach miedzią pokrytych i wraz z klasz. murem opasał. Broniły nadto przystępu cztery baszty i ogromna brama wchodowa strzelbą opatrzona. Gwardyan miał zwierzchność nad załogą, a w razie trwogi, dawał przytułek chroniącym się obywatelom okolicznym. W skutek tranzakcyi Kolbuszowskiej 1753 r., przekazał Janusz

Sanguszko Marsz. N. L. ostatni ordynat Ostrogski majątność tutejszą Jan. Małachowskiemu kancl. W.K. Łańskami słynący obraz N. Panny, z wielką uroczystością ukoronował Franc. Komarnicki sufr. Łucki, bis. cesareopolitański 15 sierpnia 1779 r. Międzyrzecz głośny wielkimi młynami, groblą tylko jest przedzielony od Ostroga.

Ostróg przy ujściu Wilii do Horynia. Najpierwsza o nim zachodzi wzmianka pod 1100 r., kiedy książęta ruscy nowy między sobą uczyniwszy podział krajów, przeznaczili Ostróg z innemi grodami: Dawidowi Ihorowiczowi, wyzutemu z księ. Włodzimierskiego. Rozplemieni kniaziowie na Wołyniu, ciągle w niezgodzie żyjąc, wzajemnie się najeżdżali; zmieniając przeto zamek tutejszy panów, przechodził do różnych dzielnic. Podbiwszy Kazimierz W. Ruś południową 1340 r., zmusił tamecznych władców, iż w szczupłych udziałach ograniczyć się musieli. Takim sposobem powstałi książęta na Ostrogu, a pierwszym z nich pisać się począł: Daniel Wasylewicz, synowiec Daniela króla ruskiego. Jagiełło przywilejem w Łucku 1386 r. po łacinie pisanym, nadaje Fiedorowi Daniłowiczowi i prawnym jego potomkom, zamek z przyległościami (*castrum Ostrogow cum districtu*), pod warunkiem służenia królowi i koronie pols. z ludźmi swymi, jak przedtem Lubard ks. Włodzimirski służył. Co też ponowiła i królowa Jadwiga w Krakowie 1393 r., temuż kniaziowi Fiedorowi. Dzielni ks. Ostrogscy, głośne zjednali sobie imię; wsławił się zaś najwięcej bohaterскими dzieły: Konstantyn hetm. L., kaszt. Wileński, zmarły 1533 r. Bolesnym-ciosem dotkniętą została Beata z Kościelec-